

Københavns Universitet

Josef F. - Begyndelsesbogstav af efternavne i kriminaljournalistik

Farø, Ken Joensen

Published in:
Mål og mæle

Publication date:
2009

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Farø, K. J. (2009). Josef F. - Begyndelsesbogstav af efternavne i kriminaljournalistik. *Mål og mæle*, 1, 4.

32. ÅRGANG, JUNI 2009

mål¹+mæle

Tog han *sin* eller *hans* hat?

Reglerne for brugen af *sin*, *sit*, *sine* og *sig* er egentlig ikke så komplicerede. Alligevel er der mange, der ikke følger dem. Torben Juel Jensen fortæller hvorfor *side 6*.

Ej og ikke

Hvad betyder det, når nægtelserne hober sig op, og hvad er egentlig forskellen på *ej* og *ikke*? Det forklarer en af Danmarks dygtigste formidlere af sprogforskning, Søren Brandt, i den første af fire rubrikker, som vi genoptrykker i anledning af hans 70 års fødselsdag i år. Læs *side 12*.

Idékvinde, fundraiser, organisator og PR-person

Lis Jacobsen tog initiativ til stiftelsen af *Det danske Sprog- og Litteraturselskab*, reorganiserede *Ordbog over det danske Sprog* og medvirkede ved oprettelsen af *Dansk Sprognævn*. Læs Inge Lise Pedersens portræt af en af de betydeligste skikkelser i dansk sprogforskning *side 14*.

Årets ord og udtryk 2008

Nu er de fundet. Se, hvad der vandt, på *side 19*.

Tosprogede i skole

Er det rigtigt, at tosprogede klarer sig dårligt i skolen? Hvad vil det overhovedet sige at være tosproget? Læs artiklen af Dorthe Bleses og Anders Højen *side 21*.

Minoritetssprog i Danmark

Tysk i Sønderjylland er i den såkaldte *Sprogpagt* fra 2001 defineret som et dansk minoritetssprog. Peder Gammeltoft fortæller, hvad det betyder i praksis, *side 30*.

Sprogligheder 2

Hvad sker der med *sin* i moderne dansk – og hvorfor sker det? 6

Kvadrofonisk negation 12

Lis Jacobsen 14

Årets ord og udtryk 2008 19

Tosprogethed – hvad er problemet? 21

At skilte med egne stednavne 30

En fransk politiker skrev engang, at det er en mærkværdighed ved det franske sprog, at ordene i det står i den orden, man tænker dem i.

Ludwig Wittgenstein
(1889-1951)

Selve præpositionen *til* er også speciel for nordisk – det tilsvarende engelske *till* er et lån fra nordisk – i resten af germansk har man jo det ord der ligger bag ved engelsk *to*, tysk *zu* (og som styrer dativ).

Jan Katlev

? Josef F. – Forbogstav for efternavn i kriminaljournalistik

Hvad er grunden til, at man i sagen om den østrigske kælderindespærring næsten konsekvent ser manden omtalt som "Josef F."? Er det en ny skik, der er ved at brede sig i dansk kriminaljournalistik?

Werner Thomsen
Vejle

! Det er rigtignok ikke konventionelt dansk at omtale anklagede ved fornavn + efternavnets forbogstav. Vi bruger andre midler, som ikke nødvendigvis er mere skånsomme over for den mulige forbryders identitet. Ganske vist er den gennemgående formel det typisk artikelløse participium *tiltalte*: "Tiltalte nægter alt", "Tiltalte: Ofre fremprovokerede overfald", og det er jo da så anonymt, som det kan blive. Til gengæld får man andre oplysninger om personen, så det går (mindst) lige op, fx: "En nu 39-årig mand fra Dronninglund-egnen". Det er altså ikke nødvendigvis personhensyn, men snarere tradition, der gør forskellen.

Hvorfor så formen *Josef F.*, når hans efternavn jo meget tidligt i sagen blev offentligt kendt? Ud over Ekstra Bladets maleriske tilnavn, *Uhyret*,

hedder han jo noget så stilfærdigt som *Fritzl*, en bayersk kortform + diminutiv af *Friedrich*. *Josef F.* er en eksotisme, der er sluppet ind i danske medier enten via et bevidst journalistisk valg – hos de litterære vil Franz Kafkas *Processen* med hovedpersonen *Josef K.* nok rinde i hu – eller også er det simpel formidlingssjusk. I tysk derimod er det simpelthen måden at anonymisere anklagede på: Den 17-årige skolemassemorder fra Winnenden ved Stuttgart omtales fx som *Tim K.* i tysksproget presse.

Der ér fortilfælde i dansk. Filmen *Christiane F.* fra 1979 var med til at gøre fænomenet kendt herhjemme. Eksempler som *Pia K.* skyldes derimod næppe tysk, men snarere politikerens lange efternavn, til dels nedladdenhed og muligvis amerikansk slang: Således omtaler mange en kendt burgerbar som *Mac D.*

Et andet eksempel på overførsel af tyske stiltræk til danske aviser er, når personers alder konsekvent angives med et tal i parentes: "Heinrich Müller (38) er leder af en børnehaven". Dét gør vi ikke på dansk, hverken konsekvent angiver alder eller placerer den uformidlet i parentes. Men som tilpasningsdygtig korrespondent vænner man sig hurtigt til andre former og begynder at reproducere dem selv.

KF

? Frås

For et par år siden undrede jeg mig over at så mange journalister stavede *fråds* forkert. Siden gik det op for mig at deres stavemåde, *frås*, ikke bare er godkendt, men enerådende. Jeg er ikke

tilhænger af dobbeltformer, men her ville jeg gerne have haft en. Hvorfor har "man" slettet konsonanten *d* – jeg kan ikke se nogen fornuftig etymologisk forklaring.

Kurt H. Juul
Ribe

! *Frås* og *fråse* er uden *d* i Saabyes Retskrivningsordbog (1891), som var lovformeligt autoriseret af Kultusministeriet. Men undervisningsministeriets Dansk Retskrivningsordbog (1923) har kun stavemåden *fråds* og *frådse*, indtil Retskrivningsordbogen (1986) genindfører *frås* og *fråse*.

Ordet kommer af nedertysk *vraz*, beslægtet med højtysk *fressen*. Der er således ikke noget etymologisk begrundet *d* i ordet, som man respektfuldt bør lade stå. Skrivemåden *-ds* er en gengivelse af det tyske *z*, ligesom i *dandse*, *Provinds*, *Prinds* osv., men det blev afskaffet med en ministeriel bekendtgørelse for mere end hundrede år siden, i 1889.

En hovedregel i dansk retskrivning er at to eller flere konsonanter i en ordstamme markerer at den foregående vokal er kort: *mase/masten*, *rus/rust*, *ise/isme* osv. *Fråds* er derfor en undtagelse sammen med *sejlads*, *stil-lads*, *stads*, *kreds*, der har lang vokal trods *-ds*, jævnfør med kort vokal *plads*, *tilfreds*, *kryds*, *lakrids* o.a.

Redaktionen af den nye retskrivningsordbog har altså moderniseret stavemåden *fråds* og i øvrigt også *skidter* og *slabber*, som tidligere havde *-ds*.

EH

? Man ska' ka' dansk

For et stykke tid siden hørte jeg en minister udtale sig i indvandrerbatten med ordene "Man ska' ka' dansk." Både før og efter har jeg hørt mange forkorte at *kunne* til *å ka* i stedet for *å ku*. Nu forekommer det mig at den forkerte form er næsten enerådende. Er dette en nyskabelse? Eller er det mig der ikke har hørt ordentligt efter før i tiden (jeg er født i 1937)? Og (umuligt at svare på, formentlig): Hvordan går sådan noget til?

Kurt H. Juul
Ribe

! Problemet med infinitiverne at *skal* og at *kan* kender vi fra begyndelsen af 1700-tallet: [han] siges at skal være Præst i Citadellet (o. 1750), et Menne-ske bør at kan forsvare sig mod andre (det er såmænd Holberg). De har siden holdt sig hos mindre befarne skriftsprogsbrugere og i talesproget: *du har ikke spor at skal have sagt her, det er nødvendigt at kan dansk*.

Det normale er at en infinitiv er lig med nutidsformen minus *r*: *løber/løbe*, *scanner/scanne*, *ruller/rulle*. Men nutidsformerne *kan* og *skal* er ganske uegnede som grundlag for en infinitivform, og derfor har de lærdet for tre-fire hundrede år siden konstrueret formerne at *skulle* og at *kunne*. Tilsvarende med de få andre verber med genstridige nutidsformer: at *burde*, at *måtte*, at *vilde*. Deres infinitiver er stadig lidt fremmede for almindelig skrift og tale.

EH